

**Broedvogels in een deel
van Boswachterij Ugchelen-
Hoenderloo en Kootwijk in 2016**

Symen Deuzeman

Sovon-rapport 2017/01

Broedvogels in een deel van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk in 2016

Symen Deuzeman

Sovon-rapport 2017/01
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2017

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer

Illustratie omslag: Zonsopkomst met ochtenddauw over de Gerritsfles, 24 april 2016 en nestjonge Raven binnen het Wisentenraster op het ISK Harskamp, 10 mei 2016.

Foto's: auteur tenzij anders vermeld

Wijze van citeren: Deuzeman S. 2017. Broedvogels in een deel van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk in 2016. SOVON-rapport 2017/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Gebiedsbeschrijving.....	4
3. Werkwijze en omstandigheden in 2016.....	8
3.1. Veldwerk.....	8
3.2. Interpretatie.....	9
3.3. Weersomstandigheden.....	9
3.4. Foutenmarges.....	10
4. Resultaten.....	11
4.1. Soorten en aantallen.....	11
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen.....	11
4.3. Soortbesprekingen.....	16
4.4. Enkele waarnemingen van niet-broedvogels.....	24
5. Evaluatie.....	27
Literatuur.....	28
Bijlagen.....	29

Samenvatting

In het voorjaar van 2016 is een deel van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk (2411,4 ha) gekarteerd op broedvogels. In het gebied werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart-juli, waarbij 8,9 minuten per hectare werd besteed aan veldwerk. Nachtrondes werden uitsluitend uitgevoerd in juni en juli voor de inventarisatie van de Nachtzwaluw.

In totaal werden 72 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied, waarvan er 64 zijn gekarteerd. Er werden 14 Rode Lijst-soorten vastgesteld.

Watervogels bleven stabiel of namen iets toe op het ven van de Gerritsfles. Roofvogels bleven ook stabiel sinds 2007, na structurele afnames vanaf 1990. Raven lijken het moeilijker te hebben en enkele vaste broedparen werden niet aangetroffen. Vogelsoorten van heide, stuifzanden en kapvlakten laten wisselende trends zien. De Draaihals lijkt het weer wat beter te doen, terwijl de Tapuit verdween. Nachtzwaluwen profiteerden met name van enkele grote kapvlakten bij Het Leesten en Armenveld. Elders op de heidevelden en stuifzanden bleven ze op een stabiel niveau. Wel werden enkele grotere kapvlakten op het ISK benut. Veldleeuwerik bleef stabiel op de Hoog-Buurlosche Heide, maar nam af op het ISK en Het Leesten. Boompieper en Gekraagde Roodstaart namen af in de uitgestrekte grove dennenbossen, maar bleven stabiel langs heidevelden en stuifzanden. Roodborsttapuit en Kneu namen toe, terwijl Grauwe Klauwier en Kneu stabiel bleven. Geelgors nam iets af op het ISK.

Vogelsoorten van jong bos en struweel namen over het algemeen af, zoals Matkop en Goudvink. Vogels van opgaand bos deden het goed en bleven stabiel (Grauwe Vliegenvanger, Fluitier, Grote Lijster) of namen toe (Appelvink).

Van de holenbroeders namen Holenduif en Spreeuw af en verdween de Kauw. De Zwarte Specht is iets afgenomen, wat overeenkomt met de landelijke en regionale trend. De Groene Specht bleef stabiel en de Grote Bonte Specht nam iets toe. Verheugend is de komst van de Middelste Bonte Specht in het Hoenderlosche Bos. Het geeft aan dat daar voldoende oude loofbomen staan, met dikke eiken met dode zijtakken en dode staande stammen. Glanskop, Boomkruiper en Boomklever bleven nagenoeg stabiel en Kleine Bonte Specht en Bonte Vliegenvanger namen maar iets af.

Ondanks recente kap van naaldbos, met name douglas en Japanse lariks, nam de Vuurgoudhaan nauwelijks af. Kuifmezen namen verder af in Ugchelen-Hoenderloo. De laatste jaren doet deze soort het beduidend minder goed in de grove dennenbossen op de Veluwe. Invasiesoorten als Sijs en Kruisbek waren redelijk aanwezig, maar in andere jaren werden hogere aantallen geteld. De Putter vestigde zich als nieuwe broedvogel in het gebied.

De Gerritsfles is een uniek ven op de Veluwe, 24 april 2016.

1. Inleiding

Voor de evaluatie van het beheer in natuurgebieden laat Staatsbosbeheer jaarlijks een deel van haar gebieden inventariseren. In het voorjaar van 2016 is een deel van de Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk (2411,4 ha) geïnventariseerd op broedvogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland voerde de inventarisatie uit als onderdeel van het consortium De Vlinderstichting, Sovon & EIS voor Staatsbosbeheer Nederland.

Het veldwerk werd gedaan door Symen Deuzeman. Contactpersonen bij Staatsbosbeheer waren Jaap Rouwenhorst, Eric Klein Lebbink en Harry Hees. Een concept van dit rapport werd doorgelezen door Jaap Rouwenhorst en Willem van Manen, waarvoor veel dank. Samen met Hugh Jansman, Willem van Manen, Florian Bijmolt en Trineke Bakker werden broedbiologische gegevens verzameld van roofvogels en Raven. Verdere hulp in het veld of anderszins werd verkregen van Harry Hees, Lara Marx en Petra Verburg.

Het zeer afwisselende habitat langs de Gerritsfles, met natte heide, krentenboompjes en overgangen naar berkenbos, 1 mei 2016.

2. Gebiedsbeschrijving

Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo (3710,6 ha) ligt op de Centrale Veluwe, vlak onder Apeldoorn (figuur 1). Het betreft een aaneengesloten bosgebied, afgewisseld met enkele grotere heidevelden, zandverstuivingen en kleine geïsoleerde weilanden en akkers rond de dorpen Ugchelen en Hoenderloo. Bebouwing van de genoemde dorpen grenst nauwelijks aan het bos, maar vooral ten oosten van Hoenderloo ligt een concentratie van campings die het zuidelijk deel van Ugchelen-Hoenderloo als uitloophoek hebben. In 2016 is slechts een deel van de boswachterij als steekproef op broedvogels onderzocht (1894,9 ha). Enkele kenmerkende bosdelen, zoals het Landgoed Varenna en Lierderbos ten oosten van Hoenderloo en delen rondom de Hoog-Buurloscheweg en ten noordwesten van het boskantoor langs de Otterloseweg vielen buiten deze kartering.

Van Boswachterij Kootwijk-Loobos (3833,2 ha) werd slechts een zeer klein deel onderzocht (516,5 ha). Dit in het kader van de introductie van de Wisent op 12 april 2016. Het betrof uitsluitend de 'bufferzone' van het Infanterie Schietterrein Harskamp (ISK), dat in beheer is bij Staatsbosbeheer, enkele bospercelen ten zuiden van het Kootwijkerzand en de heidevelden van de Burelhul rondom de bebouwing van de Gerritsfles. Een deel van dit gebied valt binnen de rasters en een ander deel valt als referentiegebied erbuiten. Zo kunnen effecten van begrazing door Wisenten gemonitord worden. Het totale deel dat in 2016 is onderzocht bedroeg 2411,4 ha (tabel 1, figuur 1).

Tabel 1. Beheertypen in een deel van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk in 2016. Bron: Staatsbosbeheer.

beheertype		opp_ha
N06.04	vochtige heide	0,4
N06.06	Zuur ven of hoogveenven	7,7
N07.01	droge heide	609,0
N07.02	zandverstuiving	28,1
N12.02	Kruiden- en faunarijk grasland	2,4
N12.05	kruiden- en faunarijke akker	13,9
N12.06	ruigteveld	0,1
N15.02	dennen- eiken- en beukenbos	1107,8
N16.01	droog bos met productie	627,8
N17.02	droog hakhout	14,3
		2411,4

Verreweg het grootste deel van het gebied bestaat uit bos (73%). Hiervan bestaat het grootste deel uit naaldbos, waarvan de Grove den veruit de meest voorkomende boomsoort is. Deze stuifzandbebouwingen zijn hoofdzakelijk in de periode 1900-1950 aangeplant. De dennenbossen hebben over het algemeen een open karakter. De meeste percelen zijn weinig gemengd en hebben een homogeen karakter. In de oudere dennenpercelen staat lokaal een tweede boomlaag van meest zomereik, berk en lijsterbes, soms ook Amerikaanse vogelkers. Hier is vaak veel liggend en staand dood hout aanwezig. Her en der komt spontaan opgeslagen vliegdennenbos voor, zoals in de omgeving van de Gerritsfles en langs de randen van het stuifzand en heidevelden. De vegetatie op de bosbodem in de dennenpercelen bestaat vooral uit bochtige smele, maar in de rijkere delen of in de oude dennenvakken kan bosbes of soms vossenbes en kraaiheide aspectbepalend zijn. Lokaal groeit ook adelaarsvaren.

Op de rijkere haar- en holtpodzolgronden is vooral in de periode 1926-50 douglas, fijnspar en Japanse lariks aangeplant. De laatste 10-15 jaar is er sterk gedund in het bos, met name douglas is grootschalig verwijderd. Recentelijk nog, in de winter van 2014/15, is een enorme oppervlakte douglas geoogst op het ISK, waar nu een zeer grote kapvlakte ontstaan is. Daarentegen wordt douglas in andere delen ook gespaard, zoals in het bosreservaat bij Het Leesten. Hier komen imposante douglassen voor. De sterk geopende bossen en kapvlaktes groeien doorgaans snel dicht met diverse boomsoorten, maar vooral met grove den, douglas en berk.

Het loofhout concentreert zich op Hoog-Buurlo, Hoenderlose Bos en rond De Traa in het Ugchelse Bos. Op Hoog-Buurlo bevindt zich een flinke oppervlakte aan oud beukenbos en doorgesloten eikenhakhout. Ook komen er zeer oude in lanen staande beuken en eiken voor, van voor 1900. In het Hoenderlose Bos komt met name in de oostelijke helft veel middeloud tot oud eikenbos voor, gemengd met beukenlanen en berken. Dit geldt eveneens voor de eikenbossen in het Ugchelse Bos.

Het eikenbos heeft doorgaans een homogeen karakter met bijmenging van berk. Vanwege de berken zijn de vakken in toenemende mate interessant voor holenbroeders, door de aanwezigheid van dood staand hout.

Elders in de bossen komen lokaal beukenvakken voor, maar zijn deze vooral als oude laanbomen aanwezig. De Amerikaanse eik is rond 1930 aangeplant, in de meeste gevallen als laanbomen, maar ook als kleinere bosvakken. Berken komen overal voor in de opstanden, soms ook als laanbomen.

Op het ISK nabij het ven de Gerritsfles zijn de dode staande berken beeldbepalend. In de directe omgeving komen ook enkele berkenpercelen voor op zeer natte ondergrond.

Het meest noordoostelijke uitloperkje, vrijwel tegen Ugchelen aan, wijkt sterk af van de rest van het bos. Dit is een zogenaamde sprengenkop, de plek waar een beek ontspringt, met de nodige kwel. Dit deelgebied wordt “de Koppelsprengen” genoemd. Hier staan voornamelijk eiken en grove dennen.

Een duidelijke zichtbare verandering in de bossen ten opzichte van 2007 betreft het creëren van grotere rustgebieden, door het ontoegankelijk maken van reguliere wandelpaden. Dit vond op grote schaal plaats over de gehele oppervlakte van het gebied. Hierdoor is er veel meer rust ontstaan in het bos.

Merkwaardig kromgegroeide vliegdennen op de arme zandgronden van het ISK Harskamp, 20 maart 2016.

Heide en stuifzand beslaat ongeveer 637,1 ha (26%) van de oppervlakte. Meest imposant zijn de heidevelden van de Hoog-Buurlose Heide-Koeflesch-Polsdel (Gerritsfles). Het is een overwegend open heideveld met in het centrum enkele open jeneverbesstruwelen en hier en daar langs de randen opslag van grove den en berk. Ook staan verspreid over het heideveld oudere vliegdennen. Het gedeelte van de heide boven de 50 meter + NAP-lijn bestaat voornamelijk uit dop- en struikheidevegetaties en in mindere mate uit bosbesheide. Het heideterrein beneden de 50 meter + NAP-lijn is grotendeels vergrast met pijpenstrootje en bochtige smele.

De Hoog-Buurlosche Heide is over het algemeen zeer structuurrijk, mede ten gevolge van de begrazing door de schaapskudde van Hoog-Buurlo (vanaf 1970). Op open delen van de heide is hier en daar sprake van een redelijke konijnenstand (konijnen zijn nagenoeg afwezig in de rest van het gebied).

In het zuidelijk deel gaat de Hoog-Buurlosche Heide over in de zandverstuiving Braamberg. Hier is sprake van open zand met buntgras en overige schrale vegetaties met vliegdennetjes. De voormalige

kapvlakte oostelijk van de zandverstuiving is deels dichtgegroeid met opslag, maar open kale stukken met zand en heide komen hier ook voor.

Ten oosten van de Otterloseweg ligt heideveld Het Leesten of de Leesterheide. Het is landschappelijk zeer fraai en ligt op de oostflank van een hoge stuwwal. Het gebied bestaat uit struikheide en wat open zand, met hier en daar zomen van open grove dennenbos. Er vindt seizoenbegrazing plaats door zo'n 25 schapen binnen een raster. Direct ten oosten van de Leesterheide ligt het Armenveld, een klein heideveld met reliëf, met enkele verspreid staande vliegdennen. Er is in de afgelopen jaren energie gestoken in het verder uitbreiden van open heideareaal. Zo is er in het winterseizoen van 2014/15 veel bos gekapt, zijn er kapvlakten ontstaan en zijn de heidevelden met elkaar verbonden. In een eerder stadium was er langs de noordrand van het Armenveld al veel grove dennenbos gekapt om ecologische verbindingen mogelijk te maken met het noordelijk gelegen heideveldje Wapenberg en het Salamandergat. Schenkenshul ligt ten oosten van Hoenderloo en bestaat uit een steile, met struikheide begroeide wal en kom. Het heideveld is in de afgelopen tien jaar regelmatig uitgebreid, door naastgelegen bos te kappen. De laatste uitbreiding was in het winterseizoen 2015/16. De uitbreidingen zijn vooral begroeid met bosbes, struikheide en bochtige smele.

Oud gemengd bos met eiken, kastanjes en grove dennen, Ugchelse bos, 22 april 2016.

Open water bestaat voornamelijk uit vennen, het grootst is de Gerritsfles op het ISK. De Gerritsfles is een voedselarm ven en bevat permanent water en staat bekend om de grote hoeveelheden libellen en waterjuffers. De heide rondom het ven is een groot gedeelte van het jaar bijzonder nat. In de kern van het ven is geen vegetatie aanwezig. Om deze kern ligt tot aan de oever een brede gordel van een vegetatie van Knolrus en Waterveenmos. De oevers van het ven zijn begroeid met Pijpenstrootje en vaak ook met veenmossen. Het ven is uitgerasterd tegen betreding door de Wisenten.

Langs de Burelhul ligt de Koefles, een kleiner en uitgerasterd ven. Het ven bestaat uit voornamelijk uit dopheide en pijpestroo met daarom heen wat verspreid staande opslag van voornamelijk vliegdennen. Elders in het studiegebied zijn kleinere vennetjes te vinden op de Hoog-Buurlosche Heide (Gorsselingskolkje, PTT-ven), op het Armenveld (Salamandergat, een zwak zuur bosven) en op wildweides (gecreëerde drinkplekken voor het wild).

Karakteristiek beeld van de Hoog-Buurlosche Heide, 16 mei 2016.

Plaatselijk komen graslandvegetaties en akkers voor in het studiegebied. Meest karakteristiek is Hoog Buurlo, een gehucht dat onder andere een woonhuis en schaapskooi bevat, omringd door wildwallen en oude beuken- en eikenbossen. Een deel van de karakteristieke akker wordt jaarlijks ingezaaid met ouderwetse granen. Een andere grote akker ligt op het ISK, nabij de Gerritsfles en is uit productie genomen. De akker diende in het voorjaar van 2016 als wengebied voor de Wisenten en is daarvoor voorzien van een grofwildkerend raster, na enige weken gewenningstijd zijn enkele toegangshekken geopend, zodat de dieren vanaf toen permanent in en uit kunnen wisselen.

Menselijke invloeden werden in het studiegebied vooral vastgesteld langs de randen van het gebied. De meeste recreanten zijn te vinden in de directe omgeving van Hoenderloo. Hier liggen een aantal campings, huisjesterreinen en maneges en het gebied fungeert hier als uitloopgebied. Ook de omgeving van Het Leesten is bijzonder druk met recreanten, met name in het aldaar ingestelde hondenlosloopgebied.

Tot slot is de omgeving van Radio Kootwijk, Hoog-Buurlo en de Hoog-Buurlosche Heide een geliefd gebied voor recreatie. Met name in de weekenden kan het hier druk zijn.

In de rest van het studiegebied is het over het algemeen zeer rustig, vooral doordeweeks. Met name in de uitgestrekte bossen kun je nog een hele dag rondlopen, zonder dat je iemand tegen komt.

3. Werkwijze en omstandigheden in 2016

Bij het verzamelen van broedvogelgegevens in terreinen van Staatsbosbeheer zijn de volgende aspecten van belang:

- verspreiding en aantal territoria van de broedvogelsoorten
- aantalsontwikkeling van de broedvogelsoorten
- relatie tussen het beheer en broedvogels

3.1. Veldwerk

In grote lijnen is de uitgebreide territoriumkartering toegepast, zoals beschreven in Van Dijk & Boele 2011. Bij de kartering lag de nadruk op de soorten van de SNL-lijst, plus aanvullende soorten van BMP-B.

In het studiegebied werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart-juli (Tabel 2). In totaal is 356 uur en 6 minuten besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 8,9 minuten per hectare. Nachtrondes werden uitsluitend uitgevoerd in de maanden juni en juli voor de inventarisatie van Nachtzwaluwen. Overige schemer-actieve soorten werden wel meegenomen, maar het beeld zal verre van volledig zijn. Het inventariseren van deze soorten was niet in de opdracht opgenomen.

De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en duurden tot in de middag. De af te leggen route (fietsend of te voet) werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Territoria werden voornamelijk vastgesteld aan de hand van zingende of baltsende vogels. In geval van zeldzame soorten en soorten met grote, overlappende territoria of leefgebieden, werd geprobeerd een zo hoog mogelijke (nest indicatieve) broedcode te verzamelen en de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren. Dit om te voorkomen dat niet-broedvogels werden meegeteld en om over- of onder-telling van moeilijk karteerbare soorten te voorkomen. Tijdens de inventarisatie lag de focus op het verzamelen van uitsluitende waarnemingen, d.w.z. waarnemingen van tegelijkertijd zingende of baltsende individuen. Buitenranden werden mee-geïnventariseerd, waardoor overschatting van het aantal territoria werd geminimaliseerd. Bij roofvogels, Zwarte Specht en Raaf werd intensief gezocht naar nesten en werden gegevens verzameld over de broedbiologie.

Tabel 2. Tijdsbesteding in een deel van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk in 2016.

Datum	Begin	Eind	Datum	Begin	Eind
7-03	09:21	14:20	15-05	05:41	15:25
8-03	08:28	11:47	16-05	05:25	15:29
14-03	08:55	17:28	18-05	05:57	15:25
15-03	07:26	12:19	20-05	06:10	15:24
20-03	07:10	14:44	21-05	06:09	16:15
21-03	07:11	17:28	22-05	06:18	14:36
22-03	06:51	17:09	29-05	09:02	13:17
22-03	17:33	18:58	7-06	06:16	13:30
23-03	06:39	16:22	8-06	04:20	04:42
26-03	06:51	14:21	8-06	04:48	13:11
27-03	09:48	15:11	12-06	05:19	14:12
28-03	12:40	15:16	15-06	05:41	10:39
30-03	08:37	10:56	18-06	05:42	14:25
5-04	06:42	15:48	19-06	05:49	14:01
9-04	06:38	09:38	23-06	06:08	16:09
11-04	11:04	17:03	24-06	06:11	13:01
12-04	12:52	16:50	28-06	07:30	16:44
13-04	06:34	16:05	29-06	15:16	18:13
19-04	06:34	16:18	29-06	22:07	23:41
20-04	06:34	16:47	30-06	21:35	23:55
22-04	06:16	14:00	1-07	21:30	23:35
24-04	06:05	16:10	10-07	08:40	15:30
26-04	08:15	14:28	14-07	22:10	23:35
27-04	10:30	16:18	17-07	09:30	16:10
1-05	08:13	12:37	17-07	22:25	23:20
7-05	06:19	13:07	22-07	21:50	23:45
9-05	07:15	15:24	24-07	21:45	23:50
10-05	06:28	11:51	29-07	10:20	18:45

3.2. Interpretatie

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van broedcode, ingevoerd op een tablet met behulp van het programma Avimap. Clustering van waarnemingen tot territoria gebeurde op basis van de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011), maar met een lichte aanpassing vanwege het geringe aantal bezoeken (5 i.p.v. 8). Dit gebeurde in het autoclusterprogramma van Sovon in Avimap. Exacte clustercriteria zijn terug te vinden op de soortkaarten. Nestvondsten of nest indicatieve waarnemingen telden in alle gevallen mee. De stippen op de verspreidingskaarten zijn de locaties van waarnemingen met de hoogste broedcode of anders de laatste meetellende waarneming binnen de geïnterpreteerde territoria.

3.3. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt later op de dag ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2016 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 3 zijn enkele variabelen samengevat.

Tabel 3. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode april-juni, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2010).

Maand	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2016	Ref	2016	Ref	2016	Ref
Maart	5,4	6,2	148	125	54	68
April	8,7	9,2	195	178	62	44
Mei	14,5	13,1	232	213	54	61
Juni	16,8	15,6	163	201	118	68
Juli	18,4	17,9	223	211	52	78

Na een uitzonderlijk zachte (de derde in successie), zeer zonnige en qua neerslag gemiddelde winter met een gemiddelde temperatuur van 6,4 °C was maart vrij koud, zonnig en aan de droge kant. Er waren qua weersomstandigheden nauwelijks regionale verschillen en na een wisselvallige start met regelmatig nachtvorst werd het weer vanaf 10 maart bepaald door een noordelijke (koude) stroming. De laatste dagen van maart liep de temperatuur op, maar werd het wisselvallig met af en toe flink wat wind. Met gemiddeld over het land 54 mm neerslag tegen 68 mm normaal was de maand aan de droge kant. Vrijwel alle neerslag viel echter aan het begin en einde van de maand. En De meeste neerslag viel langs de westkust, het zuidoosten was het droogst. De tweede decade van maart was het zonnigst, waarbij 's ochtends vaak mist of nevel ontstond.

April was vrij koud, nat met iets meer zon dan normaal. De gemiddelde temperatuur viel uiteindelijk zelfs lager uit dan december 2015. In de eerste helft van de maand waren de temperaturen onder invloed van zuidelijke stromingen normaal, terwijl de tweede helft van de maand onder invloed van noordelijke stromingen koud uitpakte. In de tweede helft van de maand was er vooral in het oosten nog regelmatig vorst aan de grond. Met gemiddeld over het land 195 zonuren tegen normaal 178 was april zonniger dan normaal. Het zonnigst was het in het noordwesten, het minst zonnig was het in het zuidoosten. In Zeeland en de Achterhoek was het relatief droog, de meeste neerslag viel in een strook van zuidwest naar noordoost over het land. In de laatste week van de maand vielen er talrijke buien, plaatselijk met hagel en op de 26^e lag er in het noordoosten en in Zuid-Limburg zelfs sneeuw.

Mei was zeer warm, vrij zonnig en vrijwel normale hoeveelheid neerslag en was een maand met een opvallende variatie qua temperatuur en weer. Na een koele start werd vanaf de 4^e oostelijke lucht aangevoerd en stegen de temperaturen regionaal tussen 6 en 12 mei tot een zomers warme 25°C, waarbij het 's nachts opmerkelijk warm bleef. Daarna kende de temperatuur opvallende pieken en dalen (24 mei slechts 11°C). De maand eindigde warm. De eerste helft van de maand verliep zeer zonnig, de tweede helft was juist somber.

Door de vaak buiige regen waren de regionale verschillen in neerslag groot. In Friesland was het uitgesproken droog (maandsom 30mm neerslag), terwijl elders tot 120mm neerslag gemeten werd.

Juni was gemiddeld over het land zeer nat, somber en warm, waarbij talrijke buien in het zuidoosten zorgden voor neerslagrecords. In het noorden van het land was de neerslagsom normaal.

De eerste decade waren er landelijk grote weersverschillen. In grote delen van het land was het vaak droog en zonnig weer, terwijl in het zuidoosten in de middag zware onweersbuien ontstonden die op meerdere dagen plaatselijk meer dan 50 mm neerslag brachten. De rest van de maand bepaalde lagedrukgebieden het weer, waarbij in grote delen van het land dagelijks (veel) regen viel. Vanaf de 22ste werd het kortdurend zeer warm. De warmte resulteerde in zware onweersbuien op de 23^e, met wederom in het zuidoosten overlast, ditmaal door grote hagelstenen. De gemiddelde temperatuur lag ruim een graad boven normaal, waarbij de temperatuur langs de kust gemiddeld was en in het binnenland warmer dan normaal.

Juli was vrij warm, vrij droog en aan de zonnige kant, met een zomerse periode na het midden van de maand. Het eerste deel van de maand verliep wisselvallig met temperaturen beneden het langjarig gemiddelde, daarna liep de temperatuur op tot de eerste tropische dag op 20 juli (>32°C). Deze warme periode hield aan tot de 25^e. Met landelijk gemiddeld 52 mm was juli een vrij droge maand. De neerslag viel, net als in juni, vooral uit stevige, lokale buien, zodat er regionaal wederom grote verschillen waren. Langs de kust en in noordelijk Limburg viel lokaal <25 mm neerslag, terwijl in het noorden plaatselijk circa 100 mm viel.

3.4. Foutenmarges

Bij de kartering zijn geen omstandigheden opgetreden die de resultaten merkbaar hebben beïnvloed.

Eén van de vele kleine kapvlaktes na hevige hagelbui, Spelderholt, 13 april 2016.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden 72 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied, waarvan 64 werden gekarteerd (tabel 4), met een totaal van 3708 territoria, dat is een dichtheid van bijna 154 territoria per 100 ha, dus ruim 1,5 per ha. Merel, Roodborst, Winterkoning, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees en Vink waren als broedvogel aanwezig, maar zijn niet geteld. Ook de schemer-actieve soorten Bosuil en Houtsnip waren aanwezig, maar werden niet integraal geteld. Er zijn veertien Rode Lijst-soorten (Van Beusekom *et al.* 2005) vastgesteld.

Tabel 4. Aantallen en dichtheden van broedvogels in een deel van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk in 2016. RL=Rode Lijst-status, EB=ernstig bedreigd, BE=bedreigd, KW=kwetsbaar en GE=gevoelig.

Soort	N	N/100 ha	RL	Soort	N	N/100 ha	RL
Grauwe Gans	6	0,25		Glanskop	117	4,85	
Kuifeend	7	0,29		Boomleeuwerik	38	1,58	
Wilde Eend	12	0,50		Veldleeuwerik	65	2,70	GE
Soepeend	1	0,04		Boerenwaluw	1	0,04	GE
Dodaars	6	0,25		Staartmees	36	1,49	
Wespendief	3	0,12		Fluiter	42	1,74	
Havik	3	0,12		Braamsluiper	1	0,04	
Sperwer	8	0,33		Grasmus	12	0,50	
Buizerd	12	0,50		Tuinfluiter	46	1,91	
Torenvalk	1	0,04		Zwartkop	429	17,79	
Waterral	3	0,12		Spotvogel	2	0,08	GE
Holenduif	30	1,24		Boomklever	204	8,46	
Houtduif	76	3,15		Boomkruiper	268	11,11	
Koekoek	10	0,41	KW	Spreeuw	9	0,37	
Ransuil	1	0,04	KW	Zanglijster	223	9,25	
Nachtwaluw	34	1,41	KW	Grote Lijster	40	1,66	
Ijsvogel	1	0,04		Grauwe Vliegenvanger	55	2,28	GE
Draaihals	2	0,08	EB	Gekraagde Roodstaart	71	2,94	
Groene Specht	3	0,12	KW	Roodborsttapuit	66	2,74	
Zwarte Specht	12	0,50		Bonte Vliegenvanger	51	2,11	
Grote Bonte Specht	232	9,62		Heggenmus	87	3,61	
Middelste Bonte Specht	1	0,04		Witte Kwikstaart	10	0,41	
Kleine Bonte Specht	31	1,29		Boompieper	215	8,92	
Grauwe Klauwier	2	0,08	BE	Graspieper	51	2,11	GE
Gaai	93	3,86		Groenling	20	0,83	
Zwarte Kraai	5	0,21		Putter	17	0,70	
Raaf	1	0,04	GE	Sijs	10	0,41	
Goudhaan	156	6,47		Kneu	51	2,11	GE
Vuurgoudhaan	34	1,41		Kruisbek	20	0,83	
Kuifmees	214	8,87		Goudvink	64	2,65	
Zwarte Mees	169	7,01		Appelvink	136	5,64	
Matkop	35	1,45	GE	Geelgors	47	1,95	

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

Beschikbare informatie

Het deel van Ugchelen-Hoenderloo (1843,1 ha) werd in zowel 1990 (Vogel 1991), 1998 (Deuzeman 1999), 2007 (Deuzeman & van Manen 2007) als 2016 gekarteerd. Voor het deel van Kootwijk (399,2 ha) was dat het geval in 1991 (Sierdsema 1992), 2002 (Deuzeman 2003) en 2009 (Deuzeman 2009).

De inventarisaties zijn qua onderzoeksmethode goed te vergelijken met elkaar, al moet voor een vergelijking van de verschillende jaren rekening gehouden worden met een aantal factoren die de aantallen kunnen beïnvloeden, zoals jaarinvloeden (het weer, weinig/veel voedsel) en invloeden van de onderzoeker. Zo is de tijdsinvestering in 1990 en 1991 destijds niet berekend, maar zal van dezelfde orde grootte zijn geweest als in 2016 en is er door andere waarnemers geteld. De tijdsinvestering in de jaren 1998-2009 komt goed overeen met die in 2016 en in die jaren is er ook steeds door dezelfde waarnemer geteld.

In de tabellen 5 en 6 zijn de gegevens van de basiskarteringen naast elkaar gezet. Het betreft de delen van het gebied dat in alle jaren werd geteld. Hierbij is in de tabellen onderscheid gemaakt tussen de delen van Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk (figuur 2). Voor 1990 geldt dat er geherinterpreteerde gegevens zijn gebruikt, die daardoor soms af wijken van de aantallen in het rapport van Vogel (1991), maar overeenkomen met de aantallen gebruikt in 2007 (Deuzeman & van Manen 2007).

Watervogels

Watervogels kwamen geconcentreerd voor op de Gerritsfles. Dodaars en Grauwe Gans bleven stabiel, vermoedelijk zit het ven op zijn optimum voor deze soorten. Wilde Eend en Kuifeend namen iets toe en opvallend is het hoge aantal Waterrallen. Elders in het studiegebied werden watervogels vastgesteld op enkele kleine vennen op heidevelden en in het sprengengebied. Hier nam de Wilde Eend iets toe.

Roofvogels

Roofvogels laten vanaf 1990 een structurele afname zien, iets wat goed overeen komt met de trend elders op de Veluwe. Sinds 2007 lijkt de stand gestabiliseerd. Havik en Buizerd bleven nagenoeg stabiel en in Ugchelen-Hoenderloo werden zelfs iets meer sperwernesten gevonden. Territoria van Wespddieven bevonden zich in 2007 net buiten het deel dat in 2016 is onderzocht, waardoor het lijkt alsof deze verder zijn afgenomen. Dat bleek niet zo te zijn, vermoedelijk is de stand stabiel gebleven. Sinds 1990 is de stand ongeveer gehalveerd, rekening houdend met het feit dat sommige paren soms binnen, dan weer buiten de grenzen van de boswachterij broeden. Torenvalk en Boomvalk verkeren al langer op een bijzonder laag niveau op de Veluwe. Vermoedelijk hangt dit samen met toegenomen predatie door Haviken en mogelijk vanwege de parallel sterk afgenomen Zwarte Kraai, een belangrijke nestleverancier.

Vogelsoorten van heide, stuifzand, kapvlakten en overgangen van bos naar heide

Vogelsoorten die een sterke binding hebben met heide, kapvlakten of overgangen van bos naar heide laten wisselende trends zien. De Draaihals werd niet vastgesteld op het schietterrein nabij de Gerritsfles, maar verscheen in andere delen van Ugchelen-Hoenderloo. Elders op de Veluwe, maar ook in Drenthe zit de Draaihals de laatste jaren weer wat in de lift.

De Tapuit lijkt te zijn verdwenen, hoewel delen van de Hoog-Buurlosche Heide en het Leesten geschikt lijken, vanwege het voorkomen van Konijnen. Het lijkt erop dat de resterende konijnenpopulaties nog wel de benodigde broedholen opleveren, maar niet meer in staat zijn om grote aaneengesloten oppervlakten kortgrazig habitat in stand te houden. Tapuiten zijn gebonden aan een zeer lage en open vegetatie, die rijk is aan insecten.

De Nachtzwaluw nam iets toe, met name in de omgeving van Het Leesten en Armenveld, waar veel bos is gekapt en heidevelden met elkaar zijn verbonden.

De Boomleeuwerik nam zowel in het Wisentengebied op het ISK wat toe, als ook op de heidevelden van Ugchelen-Hoenderloo. In het Wisentengebied profiteerden ze vooral van de vele kapvlakten die recentelijk zijn gemaakt. In Ugchelen-Hoenderloo is de toename vooral te zien op de onlangs gecreëerde kapvlaktes bij het Leesten en Armenveld. Op de Hoog-Buurlosche Heide en zandverstuiving Braamberg bleven ze stabiel.

Opvallend is stabiele ontwikkeling van de Veldleeuwerik op de Hoog-Buurlosche Heide, na de forse achteruitgang in de periode 1998-2007. Kennelijk is het huidige heidebeheer, met begrazing door schapen en konijnen en af en toe plagen en maaien, voldoende om het huidige niveau te handhaven. Op de heidevelden rondom de Gerritsfles en het ISK nam de soort af. Grote delen hiervan zijn sterk vergrast met pijpenstrootje en niet geschikt voor Veldleeuweriken. Ook op Het Leesten nam de Veldleeuwerik sterk af (van 6 naar 1).

De Boompieper nam alleen af in de bossen zelf, met name in de omgeving van het Spelderholt en het Hoenderlosche Bos. En dan vooral op voormalige kapvlakten die inmiddels weer zijn dichtgegroeid met verjonging. Boompiepers gedijen goed in een niet al te hoge grassige- of heidevegetatie met verspreide boomgroei of open bos. Deze habitats verdwijnen snel bij het huidige bosbeheer, waarbij grote kapvlakten met herinplant taboe zijn geworden en er in oude bospercelen veel spontane verjonging van het bos optreedt na dunning en op de veel kleinere kapvlakten. Op de grotere

heidevelden en de zandverstuiving Braamberg bleven ze stabiel en op het ISK namen ze iets toe op de daar ontstane kapvlakten.

Hoewel landelijk in de lift, bleef de Graspieper nagenoeg stabiel. De Gekraagde Roodstaart is fors afgenomen in de open grove dennenbossen van Ugchelen-Hoenderloo. De afname is vooral goed te zien in de omgeving van de Braamberg en Hamelkolken. In het Spelderholt is de soort nagenoeg verdwenen. De Gekraagde Roodstaart leeft in open bossen met een korte bodemvegetatie, het liefst met onbegroeide plekken. Door onder andere stikstofdepositie is de bosbodem op grote schaal dichtgegroeid, waardoor deze ongunstig is geworden voor Gekraagde Roodstaarten. Op de heidevelden en zandverstuivingen bleef de stand stabiel. Op het ISK namen ze zelfs iets toe. De Roodborsttapuit nam toe op alle heidevelden en bezette enkele recente kapvlakten en de Grauwe Klauwier en Grasmus bleven stabiel op de Hoog-Buurlosche heide.

De Kneu zit nog steeds in de lift en nam op alle heidevelden toe. Kapvlakten werden ook benut, zoals enkele recente op het ISK. De Geelgors nam licht af, met name op open plekken, zoals wildweides in de bossen.

Vogelsoorten van jonge bosopstanden en struweel

De Matkop nam het sterkst af in Ugchelen-Hoenderloo. Het ligt voor de hand dat het ouder worden van het bos als geheel en daardoor het verminderen van optimaal habitat een belangrijke reden is. Op het ISK nam de soort iets toe, op plekken met berkenbos en vlieren- en meidoornhagen.

De Goudvink laat een structurele afname zien, vermoedelijk door kap van naaldboutopstanden en in het bijzonder douglas en Japanse lariks. De soort doet het hier vooral goed in de natuurlijk verjonging in deze opstanden (Douglas). De Zwartkop laat een lichte toename zien en de Tuinfluiter nam iets af.

Vogelsoorten van opgaand bos met loofbomen

De Fluiter bleef nagenoeg stabiel werd voornamelijk vastgesteld in eikenbossen, veelal gemengd met berken en grove dennen. Met name op het ISK nam de Grote Lijster toe en werd daar vooral vastgesteld langs enkele recente grote kapvlakten. Zanglijsters en Grauwe Vliegenvangers bleven nagenoeg stabiel. De Appelvink nam licht toe. Met name opstanden met veel loofbossen, zoals Hoog-Buurlo en het Hoenderlosche Bos waren goed bezet. In de uitgestrekte open grove dennenbossen is de dichtheid beduidend lager.

Vogelsoorten van oud opgaand bos met dood hout en zwaar loofhout (holenbroeders)

De Holenduif nam vooral af in oudere gemengde naaldboutpercelen in de omgeving van de Braamberg en het Keulerbosch en daarnaast werden de heidevelden en stuifzanden zo goed als vermeden.

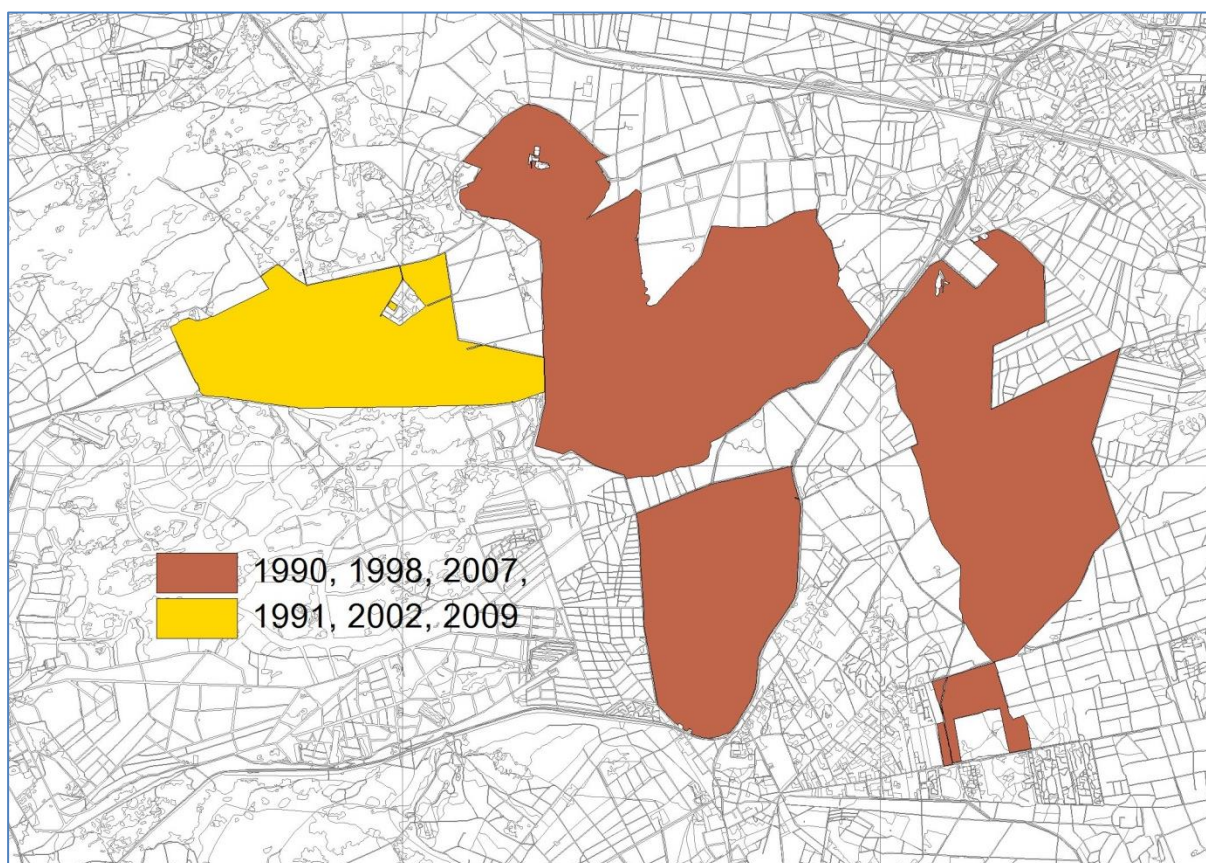
De Zwarte Specht is iets afgenomen, wat overeenkomt met de landelijke en regionale trend. Twee nestholtes bevonden zich maar net buiten de grenzen van het studiegebied, dus de afname in tabel 4 is iets minder dan getoond wordt.

De Groene Specht bleef stabiel en de Grote Bonte Specht nam iets toe. Verheugend is de komst van de Middelste Bonte Specht in het Hoenderlosche Bos. Het geeft aan dat daar voldoende oude loofbomen staan, met dikke eiken met dode zijtakken en dode staande stammen. De Kleine Bonte Specht nam iets af, wat met name betrekking had op het ontbreken in het Keulerbosch en Het Leesten. Elders bleef de soort stabiel. Bonte Vliegenvanger nam iets af, met name in de omgeving van de Lange Akker en het Keulerbosch. Elders is de stand stabiel. Ze gebruiken onder andere de oude beukenlanen om in te broeden, het liefst in oude gaten van de Grote Bonte Specht. In de middeloude eikenbossen zijn de verspreid staande berken interessant of het grote aanbod aan nestkasten (Hoog-Buurlo).

Glanskop, Boomkruiper en Boomklever bleven nagenoeg stabiel. De Kauw is inmiddels helemaal verdwenen uit het studiegebied en de Spreeuw heeft fors moeten inboeten, met name op Hoog-Buurlo bij de schaapskooi. Hier broeden ze vooral in oude spechtengaten in de beukenlanen –en opstanden. In 2007 waren ze hier zelfs nog toegenomen, maar kennelijk kunnen ze nu geen voldoende kleine dierlijke bodemorganismen (emelten en regenwormen) meer vinden in de directe omgeving. Eerder deden ze dit vooral op het weilje bij de voormalige schaapskooi op de Hoog-Buurlosche Heide.

Vogelsoorten van opgaand bos met naaldbomen

Ondanks recente kap van naaldbos, met name douglas en Japanse lariks, nam het Vuurgoudhaan slechts licht af. Veelal blijven er wel enkele bomen staan, of is er in coulissen gekapt. Mogelijk is dit voor Vuurgoudhanen voldoende of wellicht worden negatieve ontwikkelingen in boomsoortsaamenstelling gecompenseerd door het ouder worden van het bos. De Kuifmees nam verder af in Ugchelen-Hoenderloo, maar niet op het ISK. Het is vooral een bewoner van grove dennenbossen. De laatste jaren doet de soort het beduidend minder goed op de Veluwe. Invasiesoorten als Sijs en Kruisbek waren redelijk aanwezig, maar in andere jaren werden hogere aantallen geteld. De Putter vestigde zich als nieuwe broedvogel, hoewel deze soort ook in loofbos is vastgesteld.

Figuur 2. Delen van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo en Kootwijk-Loobos die in meerdere jaren werden gekarteerd.

Tabel 5. Aantallen broedvogels in een deel van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo tijdens verschillende karteringen (zie tekst).

Soort	1990	1998	2007	2016	Soort	1990	1998	2007	2016
Wilde Eend	0	0	3	5	Zanglijster	+	+	175	165
Soepeend	0	2	0	0	Grote Lijster	+	41	35	31
Wespendief	6	4	0	2	Sprinkhaanzanger	0	0	2	0
Havik	4	4	2	2	Spotvogel	1	2	0	1
Sperwer	7	7	4	6	Grasmus	3	4	9	9
Buizerd	17	14	9	10	Tuinfluit	+	133	49	35
Torenvalk	1	0	0	1	Zwartkop	+	397	333	347
Boomvalk	1	1	1	0	Fluiter	79	53	30	34
Kwartel	3	6	0	0	Vuurgoudhaan	45	31	43	28
Kievit	0	0	1	0	Grauwe Vliegenvanger	18	+	54	45
Houtsnip	16	16	14	+	Bonte Vliegenvanger	65	63	44	34
Holenduif	26	30	40	28	Staatmees	+	65	60	28
Houtduif	+	64	76	58	Glanskop	89	82	92	102
Zomertortel	0	5	0	0	Matkop	+	60	52	26
Koekoek	8	13	13	5	Kuifmees	+	271	201	156
Bosuil	24	22	22	+	Boomklever	123	123	199	180
Ransuil	6	18	6	0	Kortsnavelboomkruiper	0	0	1	0
Velduil	1	0	0	0	Boomkruiper	+	285	209	211
Ruigpootuil	1	0	0	0	Grauwe Klauwier	2	1	2	2
Nachtzwaluw	3	9	13	19	Klapekster	2	0	0	0
Draaihals	5	3	0	2	Gaai	+	+	73	71
Groene Specht	1	1	3	3	Ekster	+	1	0	0
Zwarte Specht	17	17	14	10	Kauw	1	4	1	0
Grote Bonte Specht	201	189	149	191	Zwarte Kraai	7	11	11	5

Soort	1990	1998	2007	2016	Soort	1990	1998	2007	2016
Middelste Bonte Specht	0	0	0	1	Raaf	2	3	3	0
Kleine Bonte Specht	12	21	36	26	Spreeuw	+	14	24	8
Boomleeuwerik	13	46	20	25	Keep	3	1	0	0
Veldleeuwerik	132	139	44	46	Groenling	4	12	22	14
Boerenwaluw	0	0	0	1	Putter	0	0	0	14
Boompieper	217	269	170	126	Sijs	21	43	2	6
Graspieper	21	28	40	36	Kneu	12	28	23	33
Witte Kwikstaart	6	14	10	5	Barmsijs	0	2	0	0
Heggenmus	+	44	111	72	Kruisbek	16	48	31	15
Gekraagde Roodstaart	72	102	73	33	Grote Kruisbek	0	1	0	0
Paapje	1	0	0	0	Goudvink	77	95	78	50
Roodborsttapuit	24	37	38	46	Appelvink	110	95	93	104
Tapuit	2	2	1	0	Geelgors	45	79	27	25
Kramsvogel	0	0	1	0					

Tabel 6. Aantallen broedvogels in een deel van Boswachterij Kootwijk-Loobos tijdens verschillende karteringen (zie tekst).

Soort	1991	2002	2009	2016	Soort	1991	2002	2009	2016
Dodaars	4	4	6	6	Gekraagde Roodstaart	13	48	21	26
Grauwe Gans	0	0	6	6	Paapje	3	0	0	0
Nijlgans	0	0	1	0	Roodborsttapuit	13	15	16	18
Wilde Eend	1	3	5	7	Zanglijster	5	+	20	28
Soepeend	0	0	0	1	Grote Lijster	2	4	3	6
Kuifeend	0	2	6	7	Spotvogel	0	0	0	1
Wespendief	1	1	1	1	Braamsluiper	0	0	0	1
Havik	1	1	1	0	Grasmus	1	3	4	2
Sperwer	2	1	0	1	Tuinfluiter	+	7	11	8
Buizerd	4	2	2	2	Zwartkop	+	32	41	47
Torenvalk	2	1	0	0	Fluiter	13	5	2	1
Boomvalk	1	0	0	0	Vuurgoudhaan	0	3	2	2
Slechtvalk	1	0	0	0	Grauwe Vliegenvanger	4	3	5	3
Waterral	0	1	0	3	Bonte Vliegenvanger	9	21	14	8
Kievit	0	1	1	0	Staartmees	4	5	8	5
Houtsnip	0	1	1	1	Glanskop	1	4	8	3
Wulp	1	0	0	0	Matkop	3	7	2	7
Holenduif	1	3	3	1	Kuifmees	+	29	39	39
Houtduif	+	8	11	11	Boomklever	1	6	9	11
Zomertortel	0	3	0	0	Boomkruiper	27	24	22	29
Koekoek	3	3	4	4	Grauwe Klauwier	2	1	0	0
Bosuil	0	1	1	1	Gaai	8	+	8	16
Ransuil	0	1	0	0	Ekster	1	0	0	0
Nachtwaluw	12	16	12	12	Zwarte Kraai	1	1	0	0
Draaihals	3	2	1	0	Raaf	1	0	0	0
Groene Specht	0	1	1	0	Spreeuw	0	3	0	0
Zwarte Specht	3	1	1	1	Groenling	+	4	2	2
Grote Bonte Specht	18	18	19	21	Putter	0	0	0	1
Kleine Bonte Specht	0	3	3	3	Sijs	+	2	1	3
Boomleeuwerik	11	16	8	11	Kneu	4	8	13	14
Veldleeuwerik	60	55	24	19	Kruisbek	7	1	3	2
Boompieper	40	63	60	63	Grote Kruisbek	1	0	0	0
Graspieper	12	23	15	12	Goudvink	8	3	5	7
Witte Kwikstaart	3	7	3	3	Appelvink	15	7	13	16
Heggenmus	10	11	9	9	Geelgors	13	29	22	16

4.3. Soortbesprekingen

Grauwe Gans, n=6

Broedende Grauwe Ganzen werden uitsluitend vastgesteld op het ven de Gerritsfles. Hier broeden ze al met zekerheid vanaf tenminste het voorjaar van 2006. Het aantal paren nam niet toe ten opzichte van 2009. Op 24 april werd het eerste paar gezien met drie kuikens. Ook zat er nog een paar te broeden op een eilandje midden op het ven. Dit is waarschijnlijk ook zo'n beetje de enige veilige plek om te broeden. Langs de randen van het ven is de kans op predatie te groot. Naast de twee paren hielden zich nog vier verdachte paren op. Ook bevond zich nog eens een groepje van zes vogels, die daar maar kortstondig verbleven. Hier zat een Grauwe Gans bij met een groene halsband, vermoedelijk uit de Ooijpolder. Later op de dag was dit groepje en de gans met de halsband weer weg. Kennelijk trekt het ven ook geregeld kortstondig groepjes ganzen aan.

Op 1 mei zaten drie paren te broeden en was het paar met de drie kuikens ook nog aanwezig. Verder zaten er nog vier paren die niets leken te doen. Ook zat er een Brandgans op het ven, die tijdens latere bezoeken weer was verdwenen.

Op 15 mei was het bijzonder rustig qua ganzen. Er hield zich nog slechts één paar op, zonder jongen. Hoe het uiteindelijk is afgelopen met het paar met de drie jongen is niet bekend, maar het lijkt erop dat de jongen het niet gered hebben. Van de twee paren die op 1 mei nog zaten te broeden, was ook geen spoor meer te bekennen. Het is zeer aannemelijk dat deze broedsels zijn mislukt.

De bezoeken na 15 mei leverden ook geen Grauwe Ganzen meer op. Zeer waarschijnlijk zijn de ganzen, nadat de broedcyclus was voltooid, vertrokken naar plekken met meer voedsel en om te ruïen.

Een van de weinige paren met jongen van de Grauwe Ganzen in de Gerritsfles, 1 mei 2016.

Dodaars, n=6

Langdurig posten vanaf hoger gelegen plekken rondom de Gerritsfles leverde het meest betrouwbare beeld op. Tijdens de meeste rondes ging het om zes paren, net zoveel als in 2009. Op 24 april werden vogels broedend op een nest gezien. De nesten lagen in plukken pijpenstrootje in de dieper gelegen delen van het ven. Het eerste paar met jongen (3) werd gezien op 15 mei. Op 12 juni werden twee paren gezien met respectievelijk twee en drie jongen.

Kuifeend, n=7

Kuifeenden werden uitsluitend vastgesteld op de Gerritsfles. Er is bij de interpretatie uitgegaan van het maximaal aantal mannetjes op tenminste twee bezoeken. Dit bedroeg op zowel 15 mei als 12 juni zeven mannetjes; in de meeste gevallen paarsgewijs. Niets wees op daadwerkelijk broeden, omdat er geen vrouwtjes met pullen werden waargenomen.

Wespendief, n=3

In juli is veel aandacht besteed aan het voorkomen van Wespendieven. Dit werd gedaan door vanuit strategische plekken in het terrein een uur of drie het luchtruim boven het bos af te zoeken op Wespendieven. Omdat observeren vanuit boomtoppen uit is gebleven, werd er geobserveerd vanaf hoge plekken in het terrein, met name vanaf de open heide. Kleedkenmerken en vliegbanen werden geregistreerd, al dan niet met voedsel, zodat een redelijk beeld is ontstaan van het aantal territoria, met name in de omgeving van het Het Leesten en de Hoog-Buurlosche Heide. Het ontbreken van territoria in het Spelderholt en Hoenderlosche Bos valt op. Het is goed mogelijk dat ze hier gemist zijn. Op 03-07-2016 werd bijvoorbeeld nabij het Leesten een volwassen Wespendief waargenomen, rustend in de top van een oude groveden: <http://waarneming.nl/waarneming/view/120625556>

Het enige nest werd op 29 juli 2016 iets ten noordoosten van Hoog-Buurlo gevonden, net ten zuiden van de A1. Het nest zat in een grove den langs de rand van coulissen van Douglas. Het betrof een oud nest van een eerder jaar, mogelijk van een Wespendief. Het nest bevatte twee jongen, met een legbegin van 27 mei (30 dagen oud). Er zat een behoorlijk grootteverschil tussen beide jongen, wat op groeiachterstand bij het kleinste jong duidde. Er werden tijdens het bezoek aan het nest raten verzameld. Dit bleek een grote variatie in prooien te bevatten: 2x vulgaris (+brokjes), 1x germanica, 2x grijs ongedetermineerd, 2x rufa, 1x saxonica en 1x media.

De jongen vlogen zeer waarschijnlijk succesvol uit. Op 10 augustus zat een jong al naast het nest op een tak en alarmeerde het vrouwtje in het naburige douglasvak.

In 2014 werd predatie van Wespendief door een Boommarter vastgesteld op een toenmalig bezet nest in een lariksvak in de directe nabijheid van het Staatsbosbeheerkantoor Otterloseweg 116 Ugchelen waarbij ook een ei werd aangetroffen: <http://waarneming.nl/waarneming/view/85464407>

De twee jonge Wespendieven met fraai bebladerd nest met raten, 29 juli 2016 (Hugh Jansman).

Havik, n=3

De verspreiding was regelmatig verspreid over het beschikbare bosareaal, met 1100-3000 meter tussen de nesten. Opvallend is het ontbreken van een paar in het centrale deel van Ugehelen-Hoenderloo, rondom de Braamberg en het Hoenderlosche Bos. Bij alle paren werd een nest gevonden, waarbij opgemerkt moet worden dat vijf nesten zich buiten de grenzen van het studiegebied bevonden. Veruit favoriet was de douglas als nestboom (n=5), de andere drie nesten bevonden zich in een Japanse lariks, eik en een beuk. Twee van de zes gevolgde nesten waren niet succesvol. Het nest op het Leesten in een douglas werd wel opgebouwd, maar hier werden geen eieren gelegd en het nest ten noorden van Hoog Buurlo in een beuk werd wel bebroed, maar hier kwamen geen jongen groot. Van de succesvolle nesten werd gemiddeld genomen op 3 april begonnen met de eileg (31/3, 2/4, 6/4 en 7/4) en vlogen per succesvol nest 2,8 jongen uit (7 vrouwtjes en 4 mannetjes). Ten opzichte van de laatste metingen in 2007 en 2009 is de stand stabiel gebleven.

Vierlegsel van Havik in een eik, Vossenbos, 19 april 2016 (Willem van Manen).

Sperwer, n=8

De verspreiding van de Sperwer was ijl, maar vrij regelmatig. De soort ontbrak in delen met oud loofbos of open grove dennenbos. Ze werden stevast in jonge tot middeloude naalduhoutopstanden vastgesteld. In zeven gevallen werd een bezet nest gevonden, waarbij middeloude grove dennen veruit favoriet waren (n=5), gevolgd door fijnspar (n=2). In één geval, net ten zuiden van de Noordweg, was gedurende het hele seizoen een mannetje aanwezig in een jong vak met Japanse lariks en douglas. Hier werden prooien en ruipennen gevonden, maar een nestvondst ontbrak.

Het broedsucces was evenals in 2007 en 2009 zeer matig. Bij vijf nesten werd de eileg gestart en bij twee nesten is dit niet met zekerheid vastgesteld. Van deze vijf nesten mislukten er vier in de eifase door onbekende oorzaak. Slechts één nest bracht jongen groot. Het betrof het paar in het Spelderholt in een middeloude grove dennenbak. Het nest bevatte op 10 juli een jong mannetje en een jong vrouwtje van ongeveer twintig dagen oud. De start van de eileg werd berekend op 12 mei. Het is niet bekend of de jongen ook daadwerkelijk succesvol zijn uitgevlogen.

Ondanks de slechte broedresultaten van afgelopen jaren is de stand nauwelijks afgenomen. Kennelijk blijven de Sperwers het toch proberen, ondanks dat de condities voor een succesvol broedsel nihil lijkt te zijn.

Buizerd, n=12

De Buizerd laat een redelijk verspreid voorkomen zien. Enkele lege plekken waren aanwezig in het noordelijke deel van het Hoenderlosche Bos en het Leesten. Het is goed mogelijk dat hier een paar is gemist, omdat Buizerds in de broedtijd bijzonder stil kunnen zijn en bijna ieder bosvak in Ugchelen-Hoenderloo anno 2016 wel een geschikte boom bevat om te broeden. De stand bleef ten opzichte van de laatste metingen in 2007 en 2009 stabiel. In vrijwel alle territoria werd een nest gevonden, maar bij lang niet alle nesten is overgegaan tot broeden en werd een nest alleen belegd door een territoriaal paar (n=5). Bij de overige nesten (n=6) waren jongen aanwezig. Nesten bevonden zich in een grove den (n=9) en Japanse lariks (n=2). In één geval werd geen nest gevonden.

Bij vier van de zes nesten met jongen kon het broedsucces worden gevolgd. De paren begonnen vrij vroeg met de eileg, gemiddeld op 8 april (5/4, 6/4, 7/4 en 16/4). Op de nesten werden gemiddeld 2,3 jongen aangetroffen. In de twee overige nesten werden minimaal twee jongen per nest aangetroffen. Per aanwezig paar komt dat neer op 1,1 jongen, wat heel aardig is voor Buizerds in grote aaneengesloten bossen.

Eén van de twee jonge Buizerds op het nest in een Grove Den op Hoog-Buurlo, 5 juni 2016 (Hugh Jansman).

Torenvalk, n=1

Het gehele broedseizoen was een paartje Torenvalken aanwezig op de Hoog-Buurlosche Heide. Op 8 juni sloeg het mannetje een muis en was de hoop gevestigd dat hij het naar een potentieel nest zou brengen met jongen. De vogel vloog naar het Wilhelminabosje en begon vervolgens zelf de prooi op te eten. Het is dan ook niet waarschijnlijk dat er door het paartje een succesvolle broedpoging is ondernomen. Het afgelopen jaar staat te boek als een vrij arm muizenjaar. In sommige jaren, zoals in 2007, als er veel dagactieve muizen zijn, wordt er wel succesvol gebroed in de nabijheid van de Hoog-Buurlosche Heide.

Waterral, n=3

De vroege ochtend van 12 juni leverde een waar rallenfestijn op langs de vochtige oevers van de Gerritsfles. Mogelijk door de dauwige omstandigheden en de daardoor mystieke sfeer werden maar liefst drie elkaar uitsluitende roepende Waterrallen gehoord. De soort wordt niet jaarlijks vastgesteld, maar ook in 2015, tijdens veldwerk voor de Vogelatlas van Sovon, zaten er tenminste twee territoriale Waterrallen langs het ven.

Koekoek, n=10

De Koekoek nam fors af en werd alleen nog vastgesteld op de Hoog-Buurlosche Heide en rondom de heidevelden van de Gerritsfles en Polsdel. De afname voltrok zich integraal in de bossen, maar ook de heidevelden Het Leesten en Schenkenshul bleven Koekoek-loos.

Nachtzwaluw, n=34

Nachtzwaluwen zijn voornamelijk geteld op mooie zomeravonden in de maanden juni en juli. Alle geschikt lijkende locaties zijn minimaal één keer bezocht. De verspreiding is voornamelijk gesitueerd op en langs de randen van de heide, zandverstuivingen op de Braamberg en ISK en enkele grotere kapvlakten op het ISK, Het Leesten en Spelderholt. De Nachtzwaluw laat een lichte toename zien, die vooral op conto komt van heideveld Het Leesten en Armenveld en de daar gecreeëde kapvlakten. Hier verscheen de Nachtzwaluw en inmiddels zitten daar al zes territoria. Op de Hoog-Buurlosche Heide, Braamberg en het ISK bleven ze verder stabiel. Op Schenkenshul nam de soort iets toe, mogelijk doordat de heide recentelijk verder opengekapt is.

IJsvogel, n=1

De sprenghol van de Koppensprengen is een ideaal biotoop voor IJsvogels. Tijdens iedere ronde werden IJsvogels gezien. De nestpijp bevond zich in de kluit van een omgevallen eik en werd op 22 maart 2016 gevonden. In de kluit bevonden zich maar liefst acht nestpijpen, waarvan er één bezet was.

Favoriete kluit met nestpijpen van de IJsvogel langs de Koppelsprengen, 20 april 2016.

Draaihals, n=2

Op 22 april werd de eerste luid roepende Draaihals al gehoord bij de Droomfabriek op de Hoog-Buurlosche Heide. Vervolgens ontdekte Hugh Jansman op 6 mei een luid roepende Draaihals langs de rand van het opengekapte heideveld in het noordoostelijke deel van Hoog-Buurlo. Hier riep de Draaihals zeer fanatiek tot tenminste 14 mei, meestal vrij hoog vanuit een eik. Deze vogel verplaatste zich vermoedelijk later in het seizoen op 6 juni circa 500 meter westelijker op heideveld de Steenbergen.

Een derde vogel werd op 18 mei gevonden in het rustgebied van het Spelderholt. Hier riep een vogel luidkeels vanuit een Amerikaanse eik, langs de ringakker.

Op het ISK werden ze niet gevonden, ondanks dat het terrein er zeer geschikt uitziet. Met name rond het ven de Gerritsfles is veel potentieel habitat aanwezig. Hier zijn veel kwijnende berken aanwezig in combinatie met open en vastgelegd stuifzand en met heidevegetaties. In 2015 werd hier in de nabije omgeving nog wel een Draaihals vastgesteld tijdens vogeltellingen voor de Vogelatlas.

Een Draaihals riep tussen 6-14 mei 2016 veelvuldig vanuit een eik, langs de rand van een opengekapt heideveld, Hoog-Buurlo, 6 mei 2016.

Groene Specht, n=3

Alle territoria zijn gebaseerd op twee of meer waarnemingen van roepende vogels. In alle gevallen is er een duidelijke link te vinden met de veelal extensieve wildweides, graslandjes of een heideveld. Groene Spechten zijn voor hun voedsel afhankelijk van dit soort open plekken, waar veel zonlicht op de bodem valt, en het gunstig is voor mieren. Vreemd genoeg ontbreekt de soort op Hoog-Buurlo, terwijl hij daar buiten het broedseizoen toch zo af en toe wordt waargenomen (eigen waarneming). Zeker gezien het aanbod aan holen in combinatie met het grasland en akkers, ziet het habitat er geschikt uit. Ook elders zijn voldoende geschikt lijkende plekken te vinden voor Groene Spechten. Denk alleen al aan de omgeving van de Gerritsfles, met de vele kapvlakten, akkers en andere open plekken. Toch blijft het maar een schaarse broedvogel in dit deel van de Veluwe.

Zwarte Specht, n=12

In alle gevallen hebben territoria betrekking op nestvondsten of beukenvakken met een ruime cluster van oude spechtenholen. De verspreiding is tamelijk regelmatig vanwege de aanwezigheid van vele beukenlanen om in te broeden en het alomtegenwoordige dennenbos om in te foerageren. De enkele gaten in de verspreiding, zoals bij de Braamberg, komen overeen met plekken waar, op het oog, geen geschikte nestbomen voorhanden waren. Nestholtes werden aangetroffen in levende beuken. Enkele nestholtes werden op 19 april 2016 beklommen. In twee gevallen, langs de Beekbergseweg en in het Spelderholt, werden bebroede legsels aangetroffen, met resp. 4 en 5 eieren. Een vervolgbeszoek in de jongenfase heeft niet plaatsgevonden bij deze nestholtes.

Nestholte inspectie door Zwarte Specht in beuk in het Spelderholt, 13 april 2016.

Middelste Bonte Specht, n=1

Erg leuk was de komst van de Middelste Bonte Specht in het oostelijke deel van het Hoenderlosche Bos. Er waren al wel enkele winterwaarnemingen in het seizoen 2014/15 van een vogel op vetbollen bij de voormalige boswachterswoning aldaar. Op 18 februari 2016 riep een mannetje vrijwel continu in het aanwezige (middel-) oude eikenbos. Een vervolgwaarneming werd gedaan op 7 maart 2016. In beide gevallen werd het kenmerkende whè-whè-geluid gehoord en liet het mannetje zich goed bekijken. Het biotoop ter plekke bestaat uit oud en structuurrijk loofbos, met voldoende dikke eiken en beuken. Op nagenoeg dezelfde plek werd in 2007 een Kortsnavelboomkruiper vastgesteld, maar in latere jaren niet meer, ondanks regelmatige zoekacties.

Kleine Bonte Specht, n=31

De verspreiding van de Kleine Bonte Specht beperkt zich vooral tot de oudere loofbossen en voormalige eikenhakhoutbossen en middeloude tot oude eikenopstanden. En dan met name op plekken waar ook veel berk staat. De dichtheid is dan ook het hoogst ten westen van de Ugchelse Weg en dan met name in de eikenbossen van Hoog-Buurlo en in het Hoenderlosche Bos. Op het ISK werden ze vastgesteld in berkenbossen rondom de Gerritsfles.

Grauwe Klauwier, n=2

De Grauwe Klauwier lijkt enigszins in de lift te zitten op het heidecomplex van de Hoog-Buurlosche Heide/Polsdel en Gerritsfles. In de afgelopen jaren werd er steeds één paartje vastgesteld in het oostelijke deel van de Hoog-Buurlosche Heide in de jeneverbesstruwelen. Hier was ook dit jaar een paartje gevestigd, dat op 16 mei voor het eerst gezien werd. Op 8 juni werd het nest hier gevonden op 2,5 meter hoogte in een jeneverbes. Het nest zat te hoog om er goed in te kijken, maar vermoedelijk zaten er 4-5 jongen in. Dit nest vloog succesvol uit.

Op 7 juni werd een nest gevonden in een jeneverbesstruweel langs het fietspad in het noordoostelijke deel van de Hoog-Buurlosche Heide. Het bevatte op dat moment geen eieren en in een later stadium bleek dit nest te zijn mislukt.

Een derde nest werd gevonden op 8 juni en zat net buiten de grens van het studiegebied binnen het Wisentenraster op de Hoog-Buurlosche Heide. Het zat in een zijtak van een Vliegden, nabij een klein

vennetje op de heide, op ongeveer 4 meter hoogte. Ook dit nest was succesvol. Op 10 juli werden tenminste drie uitgevlogen en bedelende jongen gezien.

Broedbiotoop van de Grauwe Klauwier binnen het Wisentenraster op de Hoog-Buurlosche Heide. Het nest zat in de vliegeden op ongeveer 4 meter hoogte, 8 juni 2016.

Raaf, n=1

Er werden twee nesten gevonden. Het paar op het ISK in het Wisentengebied bouwde een nieuw nest in een grove den, vlakbij het nest dat in 2015 in gebruik was geweest. Het paar startte de eileg op 25 maart. Op 10 mei werden drie jongen voorzien van kleurringen en op 7 juni werden ze samen met de oudervogels gezien en waren vliegvlug.

Een tweede nest werd wederom gevonden op het ISK, ter hoogte van zandverstuiving Braamberg, vlak langs het Dabelosepad. Het betrof een nieuw nest in een grove den en op 8 juni vlogen drie jongen met de ouders rond nabij de zandverstuiving. Vermoedelijk betrof dit het paar dat in 2014 en 2015 een nest bezette in het Hoenderlosche Bos.

Raven lijken wat terrein prijs te hebben gegeven in Ugchelen-Hoenderloo. Voorheen vaste locaties op Hoog-Buurlo en in het Spelderholt zijn al een aantal jaren onbezet gebleven.

Matkop, n=35

De Matkop bleek een schaarse broedvogel, met een vrijwel volledige absentie in de oude loofbossen van Hoog-Buurlo en het Hoenderlosche Bos. Verreweg de meeste territoria werden vastgesteld in naaldbossen, zoals vrij jonge opslag van douglas of grove dennenvakken. Hier gebruiken ze verrotte jonge grove dennen of sparren. Op het ISK bleken ze nog redelijk voor te komen rondom de Gerritsfles, waar ze gebruik maken van zachthoutsoorten als berken.

Boerenzwaluw, n=1

De schaapskooi en de stallen rondom de dienstwoning van de schaapsherder op Hoog-Buurlo (buiten de grenzen van het studiegebied) herbergden negen bewoonde nesten en in een stal iets zuidelijker zat één nest. Elders zaten Boerenzwaluwen bij de woonhuizen en schuren van de Gerritsfles.

Fluiter, n=42

De uitdrukkelijk voorkeur van Fluiters ging uit naar het oude loofbos en dan met name in het voormalige eikenhakhout, vaak gemengd met grove den en berk. Met name de eikenbossen nabij Hoog-Buurlo zijn sterk in trek en hier kwamen ze geclusterd voor. Ook de eikenbossen van het Hoenderlose Bos waren in trek. Elders werden ze aangetroffen in gemengde vakken met eiken met grove dennen en in mindere mate met berken. Een enkele maal zaten ze in beukenvakken. Hiaten in de verspreiding waren te vinden in de uitgestrekte grove dennenbossen van de Braamberg, Spelderholt en op het ISK. De bodem is hier waarschijnlijk te begroeid met bosbessen en bochtige smele of voldoende menging met eiken ontbreekt er (ISK).

Spotvogel, n=2

Spotvogels werden aangetroffen in de wildwallen langs de akkers van Hoog-Buurlo en een gemengde opstand van berken en grove dennen langs de rand van het ven de Gerritsfles. Tijdens de laatste karteringen werd deze Rode lijstsoort niet aangetroffen.

Boomklever, n=204

Het oude loofbos en de vele oude beukenlanen- en vakken vormen een uitstekend biotoop voor de Boomklever. De verspreidingskaart geeft dan ook goed de ligging van de beukenlanen weer. Dichte clusters komen voor in de omgeving van Hoog-Buurlo, Ugchelse Bos en het Hoenderlosche Bos. De witte vlekken zijn te vinden in delen die over een grotere oppervlakte worden gedomineerd door naaldbos, zonder in lanen staande loofbomen. Dit is het geval rondom het oostelijke deel van Het Leesten, Spelderholt en rondom de Braamberg. Ook de arme grove dennenbossen van het ISK, waar geen Amerikaanse eiken aanwezig zijn, bleven onbezet.

Grauwe Vliegenvanger, n=55

De Grauwe Vliegenvanger is een schaarse broedvogel en is vooral vastgesteld in gevarieerd oud loofbos, maar ook op overgangen van oud loofbos naar grove dennenbos. De aanwezigheid van bebouwing, zoals in het Hoenderlosche Bos, Hoog-Buurlo en Radio Kootwijk vergrootte de kans op voorkomen.

Putter, n=17

De Putter verscheen als broedvogel en volgt hiermee de landelijke trend. Aan de verspreiding is nog niet heel veel af te leiden, maar veelal zijn er open plekken betrokken, zoals bebouwing bij Hoog-Buurlo, recreatieterrein bij Het Leesten en de randen van de heide, kapvlakte of het ven de Gerritsfles. Territoria werden zowel in naald- als loofbomen vastgesteld.

Appelvink, n=136

De Appelvink is een typische bewoner van opgaande structuurrijke loofbossen en kan soms sterk geclusterd voorkomen. Dit werd vastgesteld op Hoog-Buurlo, Hoenderlosche Bos en in de gemengde naald- en loofhoutbossen van de Sprengenkoppen. De dichtheid is beduidend minder in aaneengesloten grove dennenbossen, zoals de Braamberg en delen van het Spelderholt. Opvallend genoeg namen ze niet af op het ISK, ondanks dat hier fors is gekapt in de aanwezige douglasopstanden.

Geelgorz, n=47

Geelgorzen werden vrijwel uitsluitend vastgesteld rondom de heidevelden en zandverstuivingen. Opvallend is het verschijnen van Geelgorzen op diverse grote kapvlakten op het ISK en op heideveld Schenkenshul (ontbrak daar in 2007). In de bossen is de soort vastgesteld bij enkele wildweides, zoals in het Spelderholt.

4.4. Enkele waarnemingen van niet-broedvogels

Van niet-broedvogels werden een aantal interessante waarnemingen verricht. Ze zijn vaak niet meer dan van anekdotische betekenis. Sommige gevallen zouden betrekking kunnen hebben op broedvogels, dan wel potentiële broedvogels, maar konden niet als zodanig worden geregistreerd.

Wilde Zwaan

20 maart: paar met drie jongen en een losse adult heeft overnacht op de Gerritsfles.

Overnachtende Wilde Zwanen op de Gerritsfles, 20 maart 2016.

Nijlgans

20 april: paar op het centrale eilandje Gerritsfles; geen vervolgwaarnemingen.

28 juni: 6 exx. overvliegend richting zuidoost Armenveld.

Wintertaling

24 april: 2 man en 1 vrouw Gerritsfles; geen vervolgwaarnemingen.

Aalscholver

15 mei: 1 ex. Gerritsfles.

Grote Zilverreiger

20 maart: 1 ex. Gerritsfles.

27 maart: 2 exx. Gerritsfles.

15 mei: 1 ex. Gerritsfles.

Blauwe Reiger

20 maart: 6 exx. Gerritsfles (ook slaappleaats).

24 april: 5 exx. Gerritsfles.

1 mei: 8 exx. Gerritsfles.

15 mei: 1 ex. Gerritsfles.

21 mei: 1 ex. Gerritsfles.

Zeearend

27 maart: onvolwassen ex. jaagt alle eenden en reigers op boven de Gerritsfles.

Visarend

19 juni: jagend boven de Gerritsfles.

Boomvalk

15 mei: 2 exx. jagend boven de Gerritsfles.

19 juni: 1 ex. jagend boven de Gerritsfles.

Griel

26 april: 1 ex. langs het centrale fietspad over de Hoog-Buurlosche Heide.

Witgat

12 juni: 2 exx. Gerritsfles, waarvan 1 ex. baltste.

Groenpootruiter

24 april: 2 exx. Gerritsfles.

Velduil

16 mei: 1 jagend ex. boven de Hoog-Buurlosche Heide.

Klapekster

Op alle grotere heidevelden werden in de periode 8 maart-26 april Klapeksters waargenomen, waaronder op 30 maart een luid zingende vogel op Schenkshul.

Beflijster

22 april: 1 man wildweide Hamelkolken.

26 april: 5 exx. voormalige schaapskooi Hoog-Buurlosche Heide en 2 exx. zandverstuiving Braamberg.

27 april: 1 man voormalige schaapskooi Hoog-Buurlosche Heide.

1 mei: 1 man Polsdel.

16 mei: 1 man voormalige schaapskooi Hoog-Buurlosche Heide

Paapje

1 mei: 1 zingend mannetje Gerritsfles.

Zowel Blauwe Reigers als Grote Zilverreigers slapen in toppen van grove dennen langs de Gerritsfles, 1 mei 2016.

5. Evaluatie

Het studiegebied neemt op de Veluwe een bijzondere plek in vanwege de grote oppervlakte aan heide en stuifzanden, de 'bufferzone' van het schietterrein ISK, waar heden ten dage Wisenten rondlopen en het unieke ven de Gerritsfles. Daarnaast zijn de uitgestrekte bossen, waaronder de oude loofbossen van Hoog-Buurlo en het Hoenderlosche Bos zeer waardevol voor veel bosvogels.

Het belang van het gebied onderschrijft zich dan ook vooral door de aanwezigheid van kritische vogelsoorten die gebonden zijn aan heidevelden, kapvlakten en stuifzanden. Zo zijn de dichtheden van de Roodborsttapuit, Boomleeuwerik en Nachtzwaluw hoog te noemen en de landelijk sterk in aantal afnemende Veldleeuwerik bleef stabiel op de Hoog-Buurlosche Heide. Enkele zeldzame broedvogels verschenen weer of namen toe, zoals de Draaihals en Grauwe Klauwier. Er lijkt lokaal ook meer rust te zijn op de heidevelden. Met name langs de randen van de Hoog-Buurlosche Heide zijn wandelpaden onbruikbaar gemaakt, zodat de harde overgangen van bos naar heide nu meer geleidelijk verlopen. Ook is een deel van de heide nu rustgebied geworden, met de komst van de Wisenten. Voor vogelsoorten is dit over het algemeen gunstig. Boomleeuweriken en Nachtzwaluwen zijn gevoelig voor menselijke verstoring. Het creëren van kapvlakten leverde ook kwetsbare soorten op, zoals Boomleeuweriken, Roodborsttapuiten en Nachtzwaluwen op het ISK en Het Leesten.

De oude loofbossen met beuken en eiken herbergen een breed scala aan bosvogels, met hoge dichtheden van de Boomklever, spechten, Glanskop en Appelvink. De eerder voorspelde komst van de Middelste Bonte Specht in eiken-beukenbos is uitgekomen in het Hoenderlosche Bos.

In een groot deel van de bossen heerst tegenwoordig meer rust, doordat op vrij grote schaal wandelpaden onbruikbaar zijn gemaakt, waardoor grotere en rustigere bosvakken zijn ontstaan. Dit is vooral gedaan voor het wild, t.b.v. het vergroten van de wildzichtbaarheid voor recreanten, maar voor broedvogels zal dit ongetwijfeld ook gunstig zijn.

Vos, met welpen in de nabijheid, in het wengebied van de Wisent, ISK Harskamp, 19 juni 2016.

Literatuur

- VAN BEUSEKOM R, HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN L. (red.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.
- Bijlsma R.G. 1990. Broedvogels van het Kootwijkerzand in 1989. SOVON-rapport 1990/04, Beek-Ubbergen.
- VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & REIJNEN M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie. PUDOC, Wageningen en Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Zeist.
- Deuzeman S.B. 1998. Broedvogels van Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo in 1998. SOVON-inventarisatierapport 1999/10. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Deuzeman S.B. 2003. Broedvogels van het Kootwijkerzand en Kootwijk-Oost in 2002. SOVON-inventarisatierapport 2003/04. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Deuzeman S. & van Manen W. 2007. De broedvogels van Ugchelen-Hoenderloo in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2007/30. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Deuzeman S. 2009. De broedvogels van Boswachterij Kootwijk-Loobos in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2009-71. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Sierdsema H. 1992. Broedvogels van Kootwijk-Oost in 1991. SBB-regiorapport 78/9201 (Brummen)/SOVON-rapport 92/19 (Beek-Ubbergen). SBB Regio Veluwe-Achterhoek, Brummen.
- Vogel R.L. 1991. Broedvogels van de Boswachterij Ugchelen-Hoenderloo in 1990. SOVON-inventarisatierapport 91/01. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Vogel R.L. 1993. Broedvogels van Kootwijk-west in 1992. SOVON-inventarisatierapport 1993/10. SOVON, Beek-Ubbergen.

Bijlagen

Bijlage 1. Soortkaarten kartering 2016 (volgende pagina's).

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

